

**PÍSEŇ K PATRONŮM MORAVY *SLÁVO MARKRABSTVÍ*
V RUKOPISU Z ROKU 1906.
KE STUDIU ČESKÉ CYRILOMETODĚJSKÉ TRADICE
V LIDOVÉM DUCHOVNÍM ZPĚVU A KE VZTAHU
KONTRAFAKT MEZI ÚSTNÍ TRADICÍ A PÍSEMNICTVÍM¹**

VĚRA FROLCOVÁ

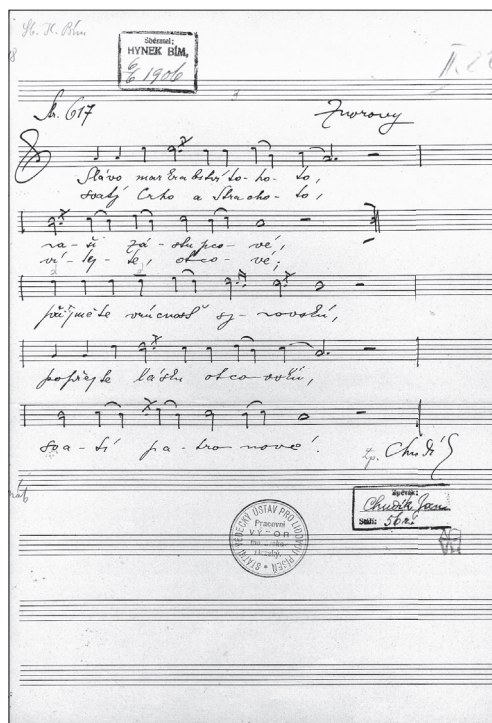
***Slávo markrabství (Oh, Glory of Margraviate)*, a song celebrating the patron saints of Moravia in manuscript from 1906. On the study of Czech Cyril and Methodius tradition in folk spiritual songs and on the relationship of contrafacta between oral tradition and letters**

Abstract: The case study presents the analysis of *Slávo markrabství (Oh, Glory of Margraviate)*, a folk spiritual song celebrating St. Cyril and Methodius, the patron saints of Moravia. The song was recorded in 1906 according to oral interpretation in the village of Vnorovy in Moravia. The author investigates the relationship between function, history, and music in the document. Based on historical retrospective principle, she uses the method of a monograph on a single song. She devotes herself to the relationship between the oral tradition on one side and the hand-written and printed hymn-books on the other. While the text of the song originates in a Baroque hymn-book, the melody is a contrafactum of an older penitent song *Z hlubokosti mé těžkosti volám k tobě, Pane (From the Deepness of my Hardness I pray to You, Lord)* and it has developed separately in oral tradition. The study documents the history of this melody and its variants in Catholic and non-Catholic folk singing within the period of more than 300 years (1948–1608). This tune became a bearer of a tradition of Lenten, funeral and pilgrimage songs. The research displays the roles of oral tradition and cultural region for the development of spiritual singing. From the conceptual point of view, it presents the opportunity for cooperation of ethnology, ethno-musicology and hymnology in the research of the song as a typical phenomenon of Czech folk spiritual music.

¹ Studie vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 68378076.

Key words: St. Cyril and Methodius, Czech folk spiritual song, oral tradition, hymn-book, printed sheets with broadside ballads, contrafactum, Baroque and reception of songs, ethno-musicology, Vnorovy.

Etnologie a etnomuzikologie mohou přispět k poznání cyrilometodějské tradice v českých zemích studiem recepce a šíření úcty k patronům Moravy zejména z hledisek lidové zbožnosti, jak zanechala stopy v kultuře určitého času a místa. Jedním z kulturních fenoménů, které vypovídají o kultu, je lidová duchovní píseň a její zpěv v mimoliturgickém kontextu. To otvírá také mezioborové badatelské pole pro otázky tradování nápěvů v různých společenských prostředích, tzn. také v prostředí venkova a etnografických regionů. O živé tradici zpěvu cyrilometodějských písní vypovídají české prameny jen málo doklady;² bohatou dokumentaci zanechaly zejména jubilejní pěvecké slavnosti s komponovanými sbory (Večerková 1997: 72–78). V cyrilometodějských pramenech venkovské provenience má zvláštní význam rukopisný záznam písně *Slávo markrabství tohoto, naši zastupcové, svatý Crho a Strachoto, vítejte, otcové*, který se nachází ve sbírkách brněnského pracoviště Etnologického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i. (Obr. 1).

Obr. 1 – Doposud jediný notovaný dokument písně *Slávo markrabství*. Faksimile rukopisu Hynka Bíma, Vnorovy 6. 6. 1906. Dokumentační sbírka EÚ AV ČR, v. v. i., pracoviště Brno, sign. A 80/4.

² Podle Knihopisu a Ivánkova katalogu jsou sv. Cyril a Metoděj zastoupeni v české barokní literatuře čtyřmi písněmi (K07627; Ivánek 2010: 18, 40, 62), o jejichž životě v ústní tradici doposud nebylo zpráv. Výjimkou je Michnova píseň *Svatý Crho a Strachoto* (Kamarýt I: 142–143; viz pozn. 5). Negativní výsledek ověřují další katalogy kramářských písní (Kopalová – Holubová 2008; Veselská 1982). Sušilovy a Bartošovy edice moravských lidových písní neobsahují žádnou píseň k patronům sv. Cyrila a Metodějovi.

Jedná se o prozatím jediný notovaný doklad citované písně, který pořídil 6. 6. 1906 sběratel Hynek Bím u tehdy 56letého zpěváka Jana Chudíka (1850–1928) v obci Vnorovy, ležící v regionu strážnického Dolňácka na jihovýchodní Moravě. Ve Vnorovách se později uskutečnil velký sběratelský počín s nahráváním zpěvu na fonograf, iniciovaný Leošem Janáčkem, a cenný pramen byl monograficky zpracován (Procházková et al. 2012). Píseň *Slávo markrabství* však mezi zvukovými záznamy na voskových válcih není (ibid.: 31–32), neboť ji Bím zapsal při svém prvním sběru duchovních písní ve Vnorovách³ a teprve o pět let později se zde uskutečnilo nahrávání na fonograf, zakoupený roku 1909 (ibid.: 30–34, 62). Bímovým nahrávkám z Vnorov věnovala v monografii pozornost Lucie Uhlíková (2012), jeho rukopisným zápisům v bakalářské práci Kateřina Smékalová (2010); k písni *Slávo markrabství* se nevyjadřují.

V době, kdy Bím ve Vnorovách zapisoval, není o této písni dalších zpráv a nenalezli jsme ji prozatím ani v dobových katolických kancionálech. Sběratel zapsal notaci s první slokou písně *Slávo markrabství* a v levém rohu poznamenal údaj s. 617, který napovídá, že další text se nalézá na uvedené straně Božanova kancionálu Slavíček Rájský (1719). Zde je otisknuta celý text písně (9 slok), bez notace, s odkazem „Zpívá se předešlou Notou“.⁴ Text navazuje na píseň *Svatý Crho a Strachoto, naši Patronové*, která pochází z Michnovy Svatoroční muziky (1661; Škarka 1985: 182, 364) a již se dostalo větší publicity (Ivánek 2010: 128).⁵ Na první pohled máme tedy k dispozici doklad zpěvu cyrilometodějské písně staré v době zápisu nejméně 188 let, a píseň, jejíž skromné dějiny v písemnictví sahají k pobělohorské katolické hymnografii. Tato barokní píseň zanechala stopu v ústní tradici počátku 20. století, aniž bychom našli další zprávy o jejích osudech v pojosefinské době a o její recepci v jakémkoli prostředí. V čem spočívá předmět studia?

Hledání příbuzných pramenů, funkčních a hudebních souvislostí z etnomuzikologických hledisek odhalilo další skutečnosti, když podstatně rozšířilo historickou vypovídací hodnotu vnorovského zápisu a přineslo podklady pro studium nápěvů mezi ústní tradicí a písemnictvím ve venkovském prostředí jihovýchodní Moravy. Jan Chudík zpíval text z barokního kancionálu na melodii, resp. melodický typ, který je nositelem starší a složitější písňové tradice, jež se prolíná katolickým a nekatolickým prostředím. To je známý a dobře dokumentovaný jev v českém duchovním zpěvu (Slavický 2010: 170–171). Nový poznatek přinesl

³ Rukopis je uložen pod sign. A 80/4.

⁴ Jako: Ó Spasitedlná Hostye [...] Aneb jako: Z hlubokosti mé těžkosti (Božan 1719: 617).

⁵ Notované doklady z ústní tradice prozatím nejsou známy, zapsal ji však Kamarýt (I: 142–143). V 19. století byla píseň otisknuta v Bečákově kancionálu (BečákNápěvy 1852: č. 171) a ve svatojanském kancionálu (KSJ 1864: č. 508), objevila se na pořadu výstavní slavnosti ve Velkém Ořechově (StaréZpěvy 1888: 5).

pokus soustředit a srovnávat kontrafakta a příbuzný hudební materiál z 19. a 20. století z folklorních sběrů: jestliže k hymnografickým pramenům písně přidáme doklady z ústního podání, ukáže se melodický odkaz z kancionálu v novém světle. Jeden nápěvový odkaz (jedna melodie, resp. melodický typ) se v živém zpěvu mění a prostřednictvím kontrafakt rozvětňuje ve více tvarech a funkcích, až původní znění opouští a vytváří si novou tradici.

Tento jev se pokusíme doložit a ukázat, že Bímův záznam Chudíkova zpěvu z Vnorov je jedním z článků většího řečiště písňových typů odvozených z jednoho melodického odkazu. Doklad etnomuzikologického studia tak nabývá také hodnoty hymnografického pramene a může se podílet na bádání mezioborové hymnologie. Přináší poznatky k tradování a fluktuaci nápěvů českého lidového duchovního zpěvu jednak v čase (v období 19. a 20. století), jednak v prostoru (v určitém regionálním prostředí).

Na společném poli se setkají dvě linie: píseň a zpěv, tj. písemnictví a ústní tradice. Tomu odpovídá spolupráce oborů hymnologie a etnomuzikologie (Suppan 1975: 518–519; Bartkowski 1987: 8), která se v posledních letech v českých zemích a na Slovensku programově rozvíjí. Předmětem analytické studie je také kritické ověření teze o recepci duchovní písně směrem od kancionálu k ústní tradici, a to na příkladu nápěvu oblíbeného ve druhé polovině 18. století v českých zemích (Sehnal 1985: 257; Malura – Kosek 1999: 19). Klademe přitom otázku, zda melodie lidové duchovní písně ve svém originále i v úloze odkazu *Zpívá se jako* koluje v ustálené podobě, nebo vstupuje do variačního procesu a jaký je vztah ústního podání a tištěného vzoru. Jan Kouba uvádí, že vcelku je „variabilita těchto melodií, jež byly fixovány notovými zápisy kancionálů, podstatně menší než ve folklorní písni a jejich výraznější přetváření ústním podáním mohlo být sledováno spíš v novodobé provozovací praxi některých folklorních regionů (např. v Polsku)“ (Kouba 2007: 481). K tomu směřuje analýza písní a srovnávací studium nápěvu jako nositele tradice v ústním podání a v kancionálech. Předmětem této materiálové sondy je tak současně kritické tvoření komparační metody, která by vedla k fondu srovnatelných poznatků pro studium vztahů ústní a literární tradice v dějinách lidového zpěvu.

Vnorovský zápis písně *Slávo markrabství* podle zpěvu Jana Chudíka (1906): popis a rozbor

O funkci písně nemáme zpráv a doba zápisu (6. června) nebyla autentickou příležitostí zpěvu. Hynek Bím zařadil tuto píseň jako „kostelní“, ale nevíme, zda byla mezi „starověskými“, které biskupství zakázalo ve farnosti zpívat (Procházková et al. 2012: 32–33, 133). Vnorovští ji poznali zřejmě jako píseň obce věřících při

katolické bohoslužbě, spojené s cyrilometodějským svátkem, nebo jako poutní píseň (z Vnorov na poutní Velehrad je necelých sedm hodin cesty). To znamená sborový zpěv a střídání předzpěváka a sboru. Notace vypovídá o výrazné individualitě Jana Chudíka jako sólisty a zpěváka v roli staršího bratra, který vynikal zdobením melodie; tuto charakteristiku podporují i další záznamy Chudíkova zpěvu jiných písní (Uhlíková 2012: 142). Z žánrového hlediska patří rukopis *Slávo markrabství* do kategorie pramenů lidové duchovní písně (Kouba 2007).

Hynek Bím zapsal první sloku, v níž zpěvák reprodukoval Božanův text a použil domácího nářečí⁶ (*vrúcnost synovskou, lásku otcovskou*). Podle literární historie se píseň v předchozích tištěných pramenech nevyskytuje a ve Slavičkově Rájském je hodnocena jako původní (Malura – Kosek 1999: 25–27, 408). Na rozdíl od receptu textu přináší hudební stránka dokumentu výpověď historické hodnoty.

Chudíkovo znění písně *Slávo markrabství* se jako celek nekryje s žádnou melodií duchovní písně z kancionálů a nemá vztah k prvnímu nápěvovému odkazu písně *Svatý Crho a Strachoto*. To odpovídá známé Bímově poznámce na titulním listu první vnorovské sbírky, kde sběratel píše, že zpěváci zpívají písně jinými melodiemi, než jaké jsou v Božanově kancionálu. Leoš Janáček se k tomu vyjádřil jako o zvláštním zpěvním slohu, podobném „způsobu choralovému“.⁷ K Bímově tezi konstatuje K. Smékalová (2010: 90), že celkem 8 z 23 písní vykazuje „shodné rysy v nápěvu“ kostelních písní z Vnorov s nápěvy v Božanově kancionálu. Cyrilometodějská píseň v tomto zkoumaném vzorku není.

Nápěv písně *Slávo markrabství* je sedmiřádkový a má čtyřdílnou uzavřenou formu s návratem ab ab c ab (strofické schéma je 8a6b8a6b 8c8a6b). Ve fondu světských lidových písní z Moravy a Slezska se nenachází a netypický útvar (ab ab c ab) má minimální zastoupení (Vetterl – Hrabalová 2003: 81). Kvantita slabik citované cyrilometodějské písně (8686 886) je však společná skupině příbuzných melodií duchovních písní z ústního podání a z písemnictví, ale rozcházejí se formou a vedením melodie ve druhé části. Jedinečný mezi nimi je latentní moll-dur-moll tonální plán Chudíkova zpěvu písně *Slávo markrabství*. V této souvislosti je na místě poznamenat, že bohužel není k dispozici zvukový záznam, který by umožnil tento pozoruhodný jev kriticky zkoumat. Jde zejména o charakter zpívaných tercií. Podle zkušenosti s dalšími vnorovskými písněmi, zachycenými fonografem, se totiž intonace zpěvu někdy odkláněla od temperovaného ladění, a to nikoli jako chyba, ale specifický rys domácího zpěvu (Uhlíková 2012: 143). Latentní tonalita záznamu

⁶ Citovaný text odpovídá jižní podskupině východomoravského nářečí (Karlík – Pleskalová – Nekula 2002: 402–403). Užití nářečí nelze vztáhnout na celou píseň: týká se znění první sloky, jediné zapsané podle ústního podání.

⁷ EÚB A 1084/36, titulní strana sbírky.

písň *Slávo markrabství* má melodický (nikoli harmonický) význam a probíhá jako posun mollového incipitového úvodního hudebního motivu uprostřed písňové formy ke sníženému VII. stupni a jeho návrat (a moll – G dur – a moll). To je hudební prvek lidového zpěvu na Moravě, kterého si všiml ve světském zpěvu František Sušil, charakterizoval ho jako slovanský a nazval *molleza dura* (S III: 8). Je to melodie bez citlivého tónu, tj. s mixolydickou septimou jako příznačným intervalem moravské lidové melodiky, který má také klíčovou úlohu v tzv. moravské modulaci.⁸ Celá melodie zpěvu písň *Slávo markrabství* má nevelký ambitus šesti tónů (snížený VII.–5. stupeň) a melodický incipit s ozdobnými tóny 1545231.

Pro Chudíkův zpěv je příznačný melismatický charakter spojený s volným metrem, minimální rytmický pohyb a prodlužování hodnot v kadencích. Metroritmickou stránku písň, zpívané zjevně bez pravidelného taktového impulsu, se Bím při zápisu nepokoušel sevřít do taktů, ale dobře zvolil transkripci podle znění jednotlivých řádků, oddělovaných dlouhými pomlčkami. Bím také v grafice zápisu rozlišuje ozdoby (odrazy, příraz) a volné legato – prolamování melodie v rovnocenných sekundových krocích, ale větším dílem v terciových a v kvartových intervalech. Chromatická melismata, nevíтанá v dobovém církevním zpěvu,⁹ jsou málo zastoupena, převládají velkosekundové a terciové kroky. Srovnávání více záznamů od různých zpěváků ukázalo, že se nejedná o individuální manýru, ale o charakteristiku dobového zpěvu ve Vnorovách, duchovního i světského (Uhlíková 2012: 142). Chudíkův projev vychází z tohoto podloží a napovídá sólovou funkci zpěváka, který v melismatice vynikal. V cyrilometodějské písni *Slávo markrabství* ozdobil 40 % (!) tónů melodie. Příznačný je mj. ozdobný interval klesající malé tercie, s nímž se setkáváme u některých neškolených zpěváků na jihovýchodní Moravě i v současnosti. Zbývá hledat vztah Chudíkovy zpěvu k nápěvům duchovních písni.

Kontrafaktum písň *Z hlubokosti mé těžkosti* a devět znění melodie v ústní tradici konce 19. a počátku 20. století

Písň *Slávo markrabství* v Chudíkově podání považujeme za kontrafaktum kající písň *Z hlubokosti mé těžkosti volám k tobě, Pane*.¹⁰ A to přesto, že srovnání

⁸ Přestože melodie obsahuje pokles nápěvu o velkou sekundu pod základní stupeň, nepatří do Janáčkovy kategorie „moravské modulace“, která podle badatelů zůstává na durovém podloží (Trojan 1980: 121).

⁹ „U některých písni mešních ... byla v melodii odstraněna chromatická melismata, která nápěv jinak cenný znehodnocovala. Nutno se tedy držeti této úpravy a nehráti písň po starém způsobu.“ (BC 1948: druhá strana nečíslovaného Úvodu datovaného 1938).

¹⁰ Písň rozvíjí žalm 130 a je důležité poznamenat, že tento text má více starších zpracování; v této fázi pracujeme s citovaným tvarem písň, který odpovídá MHB 1857 (viz též Škarpová 2006: 171).

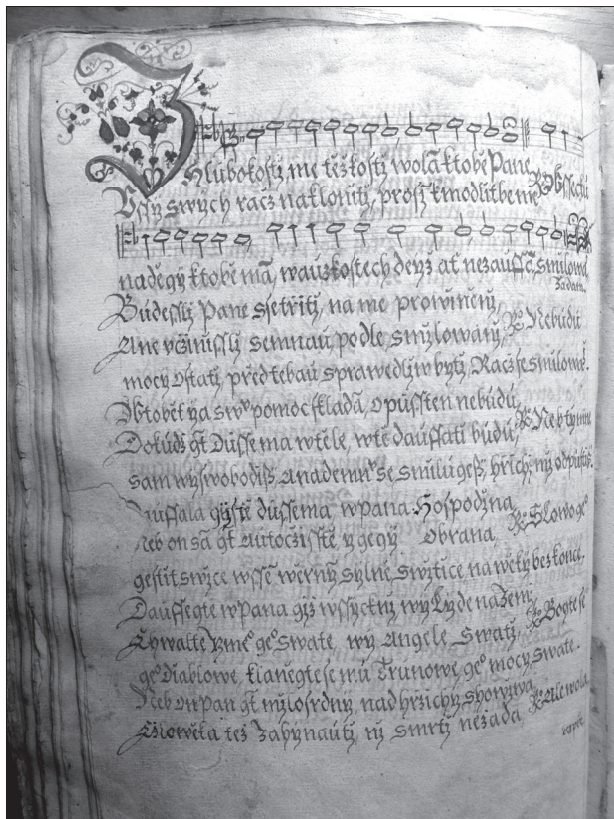
vnorovského zápisu s hymnografickými hudebními prameny neukazuje přímý vztah dobového znění písně *Slávo markrabství* k tomuto druhému melodickému odkazu, jak byl otištěn v katolickém kancionálu na počátku 18. století (Božan 1719: 480). O citaci melodie (MHB 1857) ani s tolerancí se nejedná a nápěv nelze považovat za variantu. Zejména vedení melodie a metroritmické podání vnorovského zpěváka, byť máme k dispozici pouze písemný záznam, je notaci v Božanovi vzdálené. Obě znění (Chudík, Vnorovy 1906 a Božan 1719) spojuje jen sedmiřádková kvantita slabik (8686 886), shodné počáteční strofické schéma (8a 6b 8a 6b) a jednotlivé melodické prvky: v incipitu příznačná kvinta se sestupným vedením melodie (154) a varianta závěrečné kadence. To však platí pro celou řadu písní. Lze tedy vůbec hovořit o vztahu cyrilometodějské písně k nápěvovému odkazu *Z hlubokosti mé těžkosti* a jakou roli hrála ústní tradice v životopisu melodie?

Pokusili jsme se sestavit retrospektivní chronologickou řadu dokladů písně *Z hlubokosti mé těžkosti volám k tobě, Pane*; východiskem jsou záznamy z ústního podání. V první fázi sledujeme vývoj nápěvu v notovaných pramenech (ve sbírkách lidových písní a v kancionálech), ve druhé fázi kontrafakta a melodické odkazy. Notace písně jsme našli prozatím v rozpětí 1908–1674, celkem deset dokladů.¹¹

Ukázalo se, že v době zápisu cyrilometodějské písně (1906) byl nápěv *Z hlubokosti mé těžkosti* znám a doložen v ústní tradici v jižních Čechách, na východní Moravě a ve Slezsku, a to ve třech zněních jako originál (Holas I: č. 27; B III: č. 2013; B II: č. 965) a v dalších tvarech jako melodie kontrafakt: kramářské písně o svatě Anně (*Slyšte o divném zázraku, křesťané rozmilí*) a dvou pohřebních písní (*Ó Bože, dej dušičkám všem lehké odpočinutí*; *Můj mladý život konec má*). V etnomuzikologických tištěných a rukopisných pramenech přelomu 19. a 20. století jsme tak doposud našli celkem devět znění nápěvu. Jejich rozbor a srovnání ukazuje v jednom časovém období a v různých regionech variabilní hudební materiál. Stojí za pozornost, že v jediné obci (Velká nad Veličkou v regionu Hornácko na jihovýchodní Moravě) jsou v Bartošových edicích doloženy dva různé typy melodií téže písně. Nejsou zřejmě náhodné: zastupují dvě skupiny variant z ústní tradice. Nedají se rozlišit podle mollového či durového tónorodu, ani podle incipitu, ale podle formy a na druhém místě podle vedení melodie.

¹¹ 1908 Holas I: č. 27, „z kancionálu Fr. Janského“, a moll; 1901 B III: č. 2013, z Velké nad Veličkou, G dur; 1889 B II: č. 965, z Velké nad Veličkou, G dur; 1864 KSJ II: č. 762, g moll; 1798 Škultéty: č. 261, e moll; 1718 Božan: 480, g moll; 1694 Holan: nestr. přídavek, g moll; 1683 Šteyer: 787, g moll; 1674 Klabík: nestr., g moll; [1670] Klabík: 210r, g moll. Kritická poznámka náleží letopočtu 1908 v Holasově sbírce: autor píše, že kancionál Fr. Janského, dříve učitele ve Kbelích u Klatov, je 100 let starý (Holas I: 23), tj. z počátku 19. století. Tento rukopis se prozatím nepodařilo najít. Píseň je zároveň součástí Holasova sběru (1902–1905), publikovaného roku 1908.

K poznání tradice nápěvů jsme se pokusili hledat, zda varianty z ústní tradice mají nějaké vztahy k historickým dokladům v kancionálech. Jejich retrospektiva sahá k počátku 70. let 17. století a prozatím nejstarší nalezené notace písně *Z hlubokosti mé těžkosti* předcházejí kancionálovým tiskům. Nacházejí se v rukopisných zpěvnících Jana Klabíka, kantora z Želechovic u Zlína (1674: nepag /Obr. 2/; [1670]: 209v).¹² Za písní následuje v obou exemplářích stejně notované kontrafaktum *Ó Pane Bože z výsosti, uslyš mé volání*. Tištěné notace této písně jsou podle databáze HTB mladšího data: objevují se v katolických zpěvnících, a to ve svatováclavském kancionálu (Šteyer 1683: 787) a následujících vydáních, v Holanově Kapli Královské (Holan 1694: nestr. přídavek) a ve Slavičkově Rájském (Božan 1719: 480). V uvedených tištěných kancionálech jsou zařazeny v rubrice „Písně obecní“ a obsahují společné znění (v Holanovi navíc zdobený nápěv, odlišně

Obr. 2 – Notace písně *Z Hlubokosti mé těžkosti*, předcházející tiskům. Faksimile rukopisu Jana Klabíka (*Kancionál český [...] Sepsán jest ode mne Jana Klabíka, někdejšího souseda a obyvatele města Zlína, ten čas Rektora Želichovského [...]* Anno: 1674). Vlastivědné muzeum Olomouc, sign. R 74, nestr.

¹² První je datován 1674 a nachází se ve sbírkách Vlastivědného muzea v Olomouci. Druhý exemplář je datován přibližně [1670], neboť část papíru je vytržena a zřetelné jsou první tři číslíce. Nachází se ve sbírkách hudebního oddělení Moravského zemského muzea a je dostupný na Manuscriptoriu. Prozatím nebyla provedena heuristika všech Klabíkových rukopisů. Zápisy písně *Z hlubokosti* ve dvou Klabíkových exemplářích nejsou stejné: totožné melodie v g moll se liší rytmickými hodnotami tónů.

od Chudíkova zpěvu). Je to však jiná varianta melodie, která se liší od starších rukopisných dokladů téže písně v Klabíkových zpěvnících.

Druhá paralelní linie života písně se rýsuje u pobělohorských exulantů, tj. v Transciiovi a dalších nekatolických kancionálech. Podle databáze HTB si také zachovává kontinuitu v tištěných zpěvnících 18. století, a to mezi zpěvy „O pokání“, které mají důležitou funkci mj. při posledních věcech člověka. Badatelé již hledali původ písně a našli její nenotované texty v tiscích druhé poloviny 17. století (Ruščin 2009: 257; Malura 2010: 429). Plintovic (1686: 114–116) otiskuje text bez nápěvového odkazu. V ostatních tiscích figuruje odkaz na melodii bratrské písně *Ach ach auveh na mé hoře*; z hudebních a recepčních hledisek však píseň *Z hlubokosti mé těžkosti* prozkoumána v tomto prostředí není. Prozatím máme k dispozici její notaci z konce 18. století: mollovou variantu písně otiskuje praktická příručka, Škultétyho Melodyatura (Škultéty 1798: č. 261), která se opírá o starší nekatolické zpěvníky a funebrál. Ještě neúplný materiál naznačuje, že ve druhé polovině 17. a v 18. století byla píseň *Z hlubokosti mé těžkosti* zpívána katolíky i nekatolíky a ve více zněních (Klabík; Škultéty; Šteyer, Holan a Božan). Vystupuje úloha této kající písně v pohřebních obřadech.

Srovnání notací z ústní tradice a z písemnictví ukazuje dvě skupiny variant a žádný rukopis nemá přímý vztah ke znění v tištěných barokních kancionálech. Tři zápisy v Holasově sbírce jsou tři mollové varianty melodie, které spojuje společná forma (8a6b8a6b 8c8c/d6b). Zápisy v Bartošových edicích zastupují dva typy. S jihočeskými doklady koresponduje jedna z variant písně *Z hlubokosti mé těžkosti* pocházející z Velké nad Veličkou, notovaná ovšem v dur (B II: č. 965), a mollová varianta kontrafakta, písně o svaté Anně z brněnských Bohunic (B III: č. 2055). To je jedna skupina variant a první typ znění melodie v ústní tradici, která má vztahy k rukopisným notacím písně v Klabíkových kancionálech. Společná je forma a příznačný výchozí tón, určující vedení melodie uprostřed formy (IV–V). Jedná se o melodicky výraznou vlastnost nápěvu, která odlišuje varianty prvního typu od znění v tištěných kancionálech (II–V) při zachování formy (8a6b8a6b 8c8c/d6b):

Kontrafakta 1. nápěvového typu

1948 *Vím já vám jeden stromeček, je krásná oliva*

EÚB A 1375/23, Ruda na Moravě, d moll

1908 *Slyšte o divném zázraku, křesťané rozmilí*

Holas I: č. 18, z Bylinky u Bernardic, g moll

- 1908 *O Bože, dej dušičkám všem lehké odpočinutí*
 Holas I: č. 28, z Klatov (při mši za zemřelé), z Kamenného Újezda
 (v den Dušiček), e moll
- 1908 *Z hlubokosti mé těžkosti volám k tobě Pane*
 Holas I: č. 27, z kancionálu Fr. Janského, a moll
- 1901 *Slyšte o divném zázraku, křesťané rozmilí*
 B III: č. 2055, Z Bohonic, o svaté Anně, f moll
- 1894 *Slyšte o divném zázraku, křesťané rozmilí*
 EÚB A 793/26, Bohunice, o svaté Anně, f moll
- 1889 *Z hlubokosti své těžkosti volám k Tobě, Pane*
 B II: č. 965, z Velké nad Veličkou, G dur
- 1798 *Z hlubokosti mé těžkosti*
 Škultéty: č. 261, e moll
- 1764 *Stotisíckrát pozdravené bud' Srdce Ježíše*
 KropilPohřební, MZM: 284–285, g moll
- 1674 *Z Hlubokosti mé těžkosti volá k tobě Pane*
 Klabík VMO: nestr., g moll
- 1674 *Ó Pane Bože z výsosti, uslyš mé volání*
 Klabík VMO: nestr., g moll
- [1670] *Ó Pane Bože z výsosti, uslyš mé volání*
 Klabík MZM: 209v, g moll
- [1670] *Z Hlubokosti mé těžkosti, volám k tobě Pane*
 Klabík MZM: 210r, g moll

Druhá skupina variant je určena typem formy (8a6b8a6b 8c8a6b) s návratem prvního dílu, melodicky nápadným. Tato skupina má samostatný vývoj, doložený jen v ústní tradici, a má v pramenech (prozatím) menší zastoupení. Patří sem druhé durové znění písně *Z hlubokosti* z Velké nad Veličkou (B III: č. 2013) a její mollová kontrafakta (B III: č. 2031 z Těšinska a rukopis A 408/4 z Lobodice). S tímto písňovým typem koresponduje také melodie Chudíkova zpěvu písně *Slávo markrabství*. Retrospektiva sahá jen k počátku 20. století a prozatím nebyly nalezeny příbuzné notace tohoto typu v kancionálech (Notová příloha 1):

Kontrafakta 2. nápěvového typu

- 1908 *Slyšte o divném zázraku, křesťané rozmilí*
 EÚB A 408/4, Lobodice, o svaté Anně, d moll
- 1906 *Slávo markrabství tohoto, naši zástupcové***
 EÚB A 80/4, Vnorovy, „kostelní“, a – G – a

1901 *Můj mladý život konec má, má radost' i žalost'*

B III: č. 2031, Z Těšínska, „u hrobu“, g moll

1901 *Z hlubokosti méj těžkosti volám k Tobě Pane*

B III: č. 2013, Z Velké, G dur

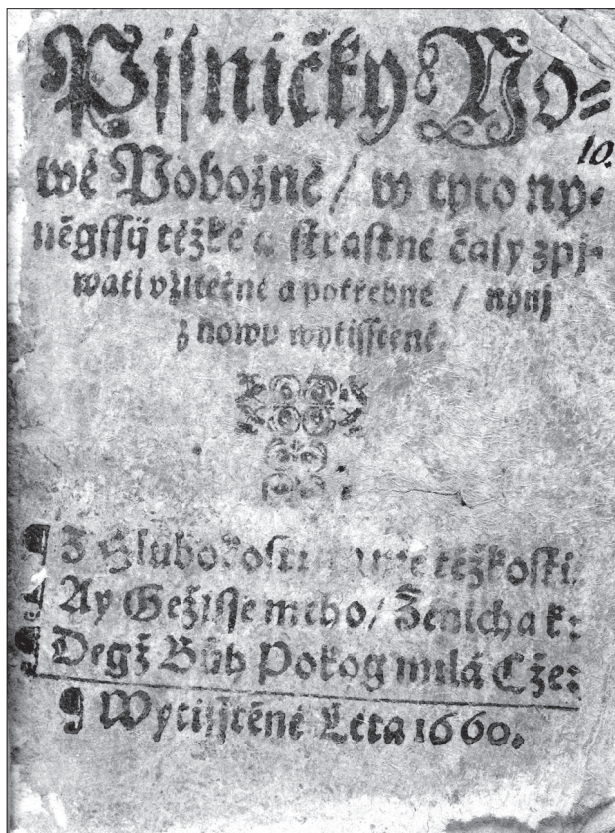
Podle pramenů lidového zpěvu počátku 20. století se tedy za označením *Jako Z hlubokosti mé těžkosti* neskrývá jedno znění, ale dva tektonické typy melodie, zachycené v mollových i durových zněních a jejich melodických variantách. V ústní tradici má nápěv *Z hlubokosti mé těžkosti* a jeho melodie ve funkci nápěvového odkazu vlastní vývoj a nedrží tvar z českých tištěných katolických kancionálů barokní doby, přestože byl v této podobě chovaný ještě v kancionálu svatojanském (KSJ 1864: č. 762). V jedné větvi variant z ústní tradice nalézáme Chudíkovo osobité podání barokní cyrilometodějské písně. Píseň *Slávo markrabství* tedy můžeme pojmout jako kontrafaktum nápěvového typu *Z hlubokosti mé těžkosti*, a to v jeho dobové lokální variantě v regionu na moravsko-slovenském pomezí, která má oporu v ústní tradici na přelomu 19. a 20. století.

Historická retrospektiva melodie jako nápěvového odkazu: z ústní tradice do písennictví?

Historické doklady o existenci písně *Z hlubokosti mé těžkosti* se objevují o celá desetiletí dříve, než přímé zápisy a notace v rukopisných a tištěných zpěvníkách. Jako nápěvový odkaz se vyskytuje hojně na kramářských tiscích a v kancionálech v rozpětí tří století (1871–1608) a spolu s notovanými zápisy kontrafakt z ústní tradice zahrnuje prozatím léta 1948–1608. Funkce melodie se v okruhu náboženských námětů rozšířila. Podržela témata smrti a pokání a uplatnila se také v písních o svatých a v poutním zpěvu k Panně Marii Svatohorské a Karlovské (K11085; K10746). Ve druhé polovině 19. století se s citovaným nápěvovým odkazem tiskla např. barokní píseň *Ježíši, drahé jméno Tvé jest krásný stromeček* (1871: Veselská 1982: č. 162; Kopalová – Holubová 2008: č. 793), doložená před Šteyerem jako kramářská (K12066). Patrně nejvíce dokladů zanechal odkaz na melodii *Z hlubokosti mé těžkosti* ve spojení s citovanou písní o sv. Anně (*Slyšte o divném zázraku, křesťané rozmilí*) v tiscích 18.–19. století a v ústní tradici první poloviny 20. století (viz výše). V této fázi bádání je výpověď tištěných pramenů omezena tím, že dovoluje pracovat převážně jen s písňovými incipity, poskytuje však základ pro další historickou heuristiku. Společně se zápisy z ústní tradice je to bohatý materiál starých tisků a rukopisů pro jediný písňový typ, hodný další samostatné pozornosti. Z hlediska cyrilometodějského zpěvu na počátku 20. století to potvrzuje značné historické zázemí a šíření nápěvu, jehož stáří jsme se pokusili hledat.

Prozatím nejstarší odkazy na melodii *Z hlubokosti mé těžkosti* pocházejí z rukopisného kancionálu a z kramářských tisků a objevují se dříve než odkazy ve Šteyerově kancionálu.¹³ Doposud nejstarší předbělohorský doklad o této melodii v úloze nápěvového odkazu nalezla Karolína Štauberová v lounské rukopisné verzi kancionálu Jakuba Kunvaldského (1608),¹⁴ která podle autorky obsahuje zejména utrakvistický repertoár. Odkaz sloužil pro píseň za mrtvé *Kriste, milosrdně pomni* (Štauberová 2005: 46, 73) a jeho hudební znění bohužel není psáno. Dalším dokladem, který odkazuje na stejný nápěv před Klabíkovým rukopisem a před svatováclavským kancionálem je kontrafaktum *Smutnou píseň zpívat budu k svému polepšení*. Je to kající píseň, vydaná jako kramářské tisky datované 1652 a 1664 (K13393 a K13394).

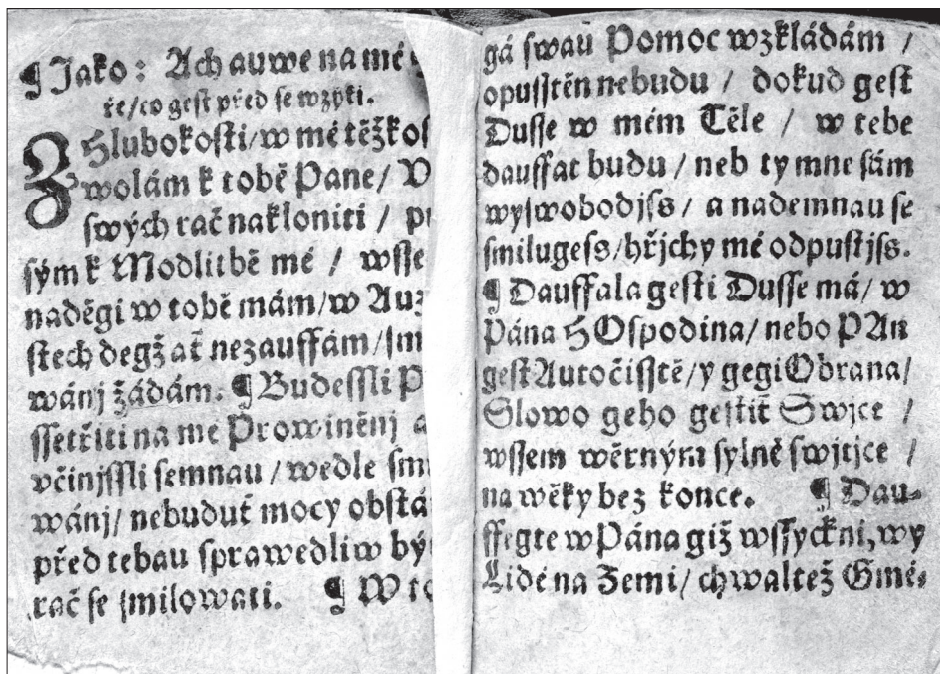
Z roku 1660 pak pochází přímý doklad písně *Z hlubokosti v mé těžkosti* na kramářském tisku (K13501) bez místa vydání (Písničky Nové 1660: Obr. 3 a 4). Je zajímavý tím, že pro tuto píseň odkazuje na nápěv

Obr. 3 – Titulní list kramářského tisku z roku 1660 *Písničky Nové Pobožné*, v tyto nynější těžké a strastné časy zpívání užitečné a potřebné, nyní z novu vtištěné. Bez místa vydání, tiskáře a nakladatele, K13501. Lobkowiczská knihovna Roudnice nad Labem, sign. IV Ci 31 přív.

¹³ Jsou uvedeny v doprovodném aparátu MHB: 1857. Skutečnost, že tuto úlohu měl nápěv ve druhé polovině 17. století pro deset písní (včetně osmi sekundárních melodických odkazů) také podporuje fakt, že musel být v té době již povědomý.

¹⁴ K dataci pramene se autorka vyjadřuje blíže v úvodu práce.

Obr. 4 – Kramářský tisk písně *Z Hlubokosti, v mé těžkosti volám k tobě Pane* s nápěvovým odkazem *Jako: Ach auve na mé Hoře, co jest před se vzíti* (1660). První dvojlist téhož tisku K13501 (viz obr. 3). Lobkowiczská knihovna Roudnice nad Labem, sign. IV Ci 31 přív.

Ach auve na mé Hoře, co jest před se vzíti, tedy patrně na melodii pocházející z bratrských kancionálů počínaje rokem 1517 (MHB 674). Existují prozatím dva doklady o tomto přímém vztahu dvou písní podobného strofického metra (8686 886), podobného počátku incipitu (15423), ale podle českého hymnografického melodiáře dvou různých nápěvů (MHB 674 a MHB 1857). Druhý, již zmíněný doklad o zpívání společné melodie pochází z *Cithary Sanctorum* (CS 1734: 485–486).¹⁵ To může znamenat, že v nekatolickém prostředí se píseň *Z hlubokosti mé těžkosti* zpívala v určitém čase a místě na starší bratrský nápěv a jeho pohřební funkce mohla přispět k šíření melodie v krajích, kde se obě konfese setkávají. Patří k nim také oblast moravsko-slovenského pomezí. Domněnka otevírá nový badatelský úkol, který se bude zabývat Transciovými zpěvníky jako médii recepce a šíření určitých písní a putovních melodií.

¹⁵ Augustínová, Eva: 2011 (*Cithara Sanctorum. Bibliografia*. Martin: Slovenská národná knižnica.) toto vydání neuvádí. Exemplář vlastní Moravská zemská knihovna v Brně (sign. ST1-0035.538).

Role ústní tradice ve vývoji duchovní písně: metoda a mezioborové perspektivy

Chudíkův dokument můžeme považovat za jedinečný doklad zpěvu cyrilometodějské barokní písně na počátku 20. století a jedno svědectví o recepci a specifickém vývoji duchovní písně v hudební lokalitě na jihovýchodní Moravě. Zachytil fázi cyrilometodějské úcty, kdy se zvýrazňovala úloha lidové kultury a folkloru v pěstování kultu (Večerková 1997: 81). Jedinečnost rukopisu spočívá především v notaci písně a v její hudební stránce, která dokládá roli ústní tradice a venkovského prostředí pro kontinuitu a proměny českého lidového duchovního zpěvu. Z hudebních hledisek zastupuje kontinuitu i změnu tektonika písně (viz kontrafakta prvního a druhého typu), proměny pak zejména melodika a melismatika zpěvu. Dvojitý způsob zdobení melodie ve volném metru, jehož prvky se u výrazných zpěváků na moravsko-slovenském pomezí dochovaly dodnes, stojí za samostatnou pozornost.

Píseň *Slávo markrabství* zastupuje případ hudební variability duchovní písně v ústním podání a odkrývá jednu větev vývoje 300 let starého nápěvového odkazu. Je kontrafaktem jednoho z dobových znění melodie *Z hlubokosti mé těžkosti*, jak se zpívalo na přelomu 19. a 20. století ve Vnorovách na jihovýchodní Moravě. Jedná se o samostatnou variantu a nápěv, který se od historické literární tradice konce 17. století odklání a pokračuje v kategorii odkazu *Jako Z hlubokosti mé těžkosti* po vlastní linii: ukazují to prozatím jedna z dobových variant této písně podle Zemanova zápisu (B III: č. 2013) a tři výše citovaná kontrafakta (*Slávo markrabství*; *Můj mladý život konec má*; *Slyšte o divném zázraku*). Tyto poznatky otevírají obecnější otázky nápěvu mezi ústní tradicí a písemnictvím.

Představa o kancionálovém znění jako vzoru a předmětu recepce není naplněna. Tvar v tištěných kancionálech 17. a 18. století není v tomto případě východiskem společné melodické tradice, a navíc existují starší rukopisné notace jiného znění i starší nápěvové odkazy v kramářských tiscích. Výsledkem je rozmanitost melodií pod jedním a týmž odkazem (*Jako Z hlubokosti mé těžkosti*), která se dotýká katolického i nekatolického zpěvu v časovém rozpětí 1948–1608. Tuto hudební rozmanitost nese a spojuje jednota strofického vzorce písně, doloženého prozatím ve dvou písňových formách, a incipitový melodický prvek sestupné kvinty (154). Jednu linii vývoje, do které patří také zpěv *Slávo markrabství*, jsme se pokusili představit. Další vrstvy životopisu zkoumané melodie může odhalit studium pohřebních písní a pokračování badání v pramenech katolického, a také exulantského a nekatolického prostředí.

Pokus o společné studium ústní tradice a písemnictví ukazuje nezastupitelný význam notovaných zápisů z ústního podání, rukopisných zpěvníků

a kramářských tisků (Slavický 2008) a s tím také možností integrace bádání o lidovém duchovním zpěvu. Z metodického hlediska může být v první fázi vhodná analytická metoda monografie jedné písně, a to napříč všemi dostupnými prameny. Z etnomuzikologických hledisek je nosný retrospektivní princip analýz a srovnávání. Komplikovaná je komparace příbuzných melodií a osvědčuje se první kritérium formy a metroritmické struktury, které sdružuje největší počet variant (Vetterl – Hrabalová 2003: 8), na druhém místě pak práce s melodickými hledisky (vedení melodie, ambitus, latentní tonalita, kadence). Melodický incipit je důležitým prvkem, ale ukázalo se, že nemusí být stabilní (variuje) a pak neodhaluje vztahy nápěvů. Zůstává jedním z hledisek komparace. Chudíkův zpěv evokuje také otázku syntézy nápěvu známého z kostela a z pohřbů s prvky regionálního lidového zpěvu (moll-durový charakter a zdobení melodie, posun motivu k mixolydické septimě). Není to však jen východní Morava s velkým zastoupením modálních prvků v lidové písni. Podnětem k téže myšlence je Holasův záznam písně *Slyšte o divném zázraku z jihočeské Bylinky u Bernardic* (Holas I: č. 18) s kolísavou kvartou na ploše mollové melodie.

Funkční, historická a tvarová hlediska jsou společná pro etnomuzikologické a hymnologické přístupy při studiu lidové písně jakékoliv geneze. Přínosem etnologie a etnomuzikologie pro studium recepce a vývoje českého lidového duchovního zpěvu v mezioborové koncepci mohou být prameny a hlediska regionální a kulturně geografická.

Březen 2014

Prameny rukopisné:

EÚB – Dokumentační sbírky a fondy Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i., Praha, pracoviště Brno, sign. A 80; A 408; A 793; A 1375.

Klabík [1670] – *Kancionál český srovnávající se Znaučením víry všeobecné katolické [...] Tento Kancionál Duchovních písní a chval Božských Sepsán jest ode mne Jana Klabíka, někdejšího souseda a obyvatele města Zlína, ten čas Rektora Želichovského [...] Anno: 167 [vytržený papír]*. MZM, sign. A 6812. Manuscriptorium.

Klabík 1674 – *Kancionál český srovnávající se Znaučením víry všeobecné katolické [...] Tento Kancionál Duchovních písní a chval Božských Sepsán jest ode mne Jana Klabíka, někdejšího souseda a obyvatele města Zlína, ten čas Rektora Želichovského [...] Anno: 1674*. VMO, sign. R 74.

Kropil Pohřební 1764 – *Kancionál Pohřební k Užívání pro mě Jozefa Kropila Ten Čas Rektora ve Pteni, Prací a Nákladem jeho, Sepsán, a spořádán Roku: 1764*. MZM, sign. A 46.738. Manuscriptorium.

Prameny tištěné:

- B II – Bartoš, František: 1889 – *Národní písně moravské v nově nasbírané*. V Brně: nákladem Matice moravské.
- B III – Bartoš, František – Janáček, Leoš: 1898–1901 – *Národní písně moravské v nově nasbírané*. V Praze: nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- BečákNápěvy 1852 – Blahoslav, Alois: 1852 – *Nápěvy ke katolickému kancionálu od Tomáše Bečáka, s doprovázením varhan uspořádal A. Blahoslav*. Ve Vídni: Tisk od Kecka a Pierera.
- Božan 1719 – *Slaviček Rájský Na Stromě Života Slávu Tvorci Svěmu Prozpěvující: To jest: Kancional ... Od Dvoji Cti hodného Kněze Jana Jozefa Božana Faráře Chroustovského*. [...] Vytisštěn v Hradci Králové nad Labem: u Václava Tybély.
- BC 1948 – *Boží cesta. Písně a modlitby katolického křesťana. Průvod varhan*. Olomouc: Velehrad.
- CS 1734 – *Cithara Sanctorum: Písně Duchovní, Staré i Nové [...] vydané od Kněze Jiříka Třanovského, Služebníka Páně při Církví SvatoMikulášské v Liptově. Podle Edicí Páté dokonalejší a opravenější někdy vytištěné v Levoči [...] 1696. Nyní zase znovu s Přídavkem Písní, v přední i potomní Edici vypuštěných [...] V Laubně: [Nikolaus Schill]. MZK, sign. ST1-0035.538.*
- Holan 1694 – *Capella Regia Musicalis. Kaple Královská Zpěvní a Muzikální [...] To jest: Kancional a Kniha Zpěvní Na všechny Svátky a Slavnosti Vejroční, Nyní v nově vydaná [...] Od Václava Karla Holana Rovenského, Vějhradního Kostela Vyšehradského Kapelmistra*. Vytisštěn v Starém Městě Pražském v Velké Karlově Koleji: u Jiřího Labauna; 17. 3. 1694.
- Holas I – Holas, Čeněk: 1908 – *České národní písně a tance. Díl I. Písně duchovní. Klatovsko a Domažlicko*. V Praze: nákladem B. Kočího.
- Kamarýt I – Kamarýt, Josef Vlastimil: 1931 – *České národní duchovní písně. Díl první*. V Praze a v Hradci Králové: písmem a nákladem J. H. Pospíšila.
- KSJ 1864 – Bradáč, Vincenc: 1864 – *Kancional, čili, Kniha duchovních zpěvů pro kostelní i domácí pobožnost. Díl 2*. Praha: Karel Bellmann, Dědictví Svatojanské č. 49.
- PísničkyNové 1660 – *Písničky Nové Pobožné, v tyto nynější těžké a strastné časy zpívati užitečné a potřebné, nyní z novu vytištěné*. [...] Vytisštěné Leta 1660. Bez místa vydání, tiskaře a nakladatele. K13501. Lobkowiczká knihovna Roudnice nad Labem, sign. IV Ci 31 přív.
- Plintovic 1686 – *Zpěvové Aneb Písničky Duchovní: Kteréž se v Slavnosti Výroční, užívají, K nimž připojené jsou, Ranní i Večerní, před Jídlem i po Jidle i jiné Obecní za všeliké potřeby [...] Žilina: Ján Dadan mladší. K1729b. MZK, sign. STS-0499.246.*
- StaréZpěvy 1888 – *Staré zpěvy národní při výstavní slavnosti ve Velkém Ořechovém dne 15. července 1888*. Velký Ořechov 1888.
- S III – Sušil, František: 1951 – *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*. Eds. Smetana, Robert a Václavková, Jaroslava. Praha: Vyšehrad, 4. vydání.
- Škarka, Antonín: 1985 – *Adam Michna z Otradovic. Básnické dílo*. Praha: Odeon.
- Škultěty 1798 – Škultěty, Adam: *Melodyatura aneb Partytura to jest: Kniha Hlasozpěvů obsahující v sobě Nůty všech Písní duchovních, kteréž se v velikém Kancionáli a Evangelickém Funebráli nalézají: Takověžto z mnohých Chorálních Kněh bedlivě přepsal, v jedno uvedl [...] Vytisštěno v Brně: Práci Jána Sylvestra Siedler*.
- Šteyer 1683 – *Kancional Český: Více než osm Set a padesáte Písní Na všechny přes celý Rok Slavnosti, Neděle, a zasvěcené Svátky [...] Vytisštěn v Starém Městě Pražském: u Jiřího Černocho*.

Elektronické databáze:

HTB – Hymnorum thesaurus Bohemicus, dostupné z: www.clavmon.cz/htb

K – Knihopis, dostupný z: www.knihopis.org

M – Manuscriptorium, dostupné z: www.manuscriptorium.com

MHB – Melodiarium Hymnologicum Bohemicae, dostupné z: www.firmadat.cz/melodiarium

Literatura:

Bartkowski, Bolesław: 1987 – *Polskie śpiewy religijne w żywej tradycji. Style i formy*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne.

Ivánek, Jakub: 2010 – *Katalog písní o svatých v české barokní literatuře*. Ostrava: Universitas Ostraviensis Facultas Philosophica.

Karlík, Petr – Pleskalová, Jana – Nekula, Marek: 2002 – *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny: 402–403.

Kopalová, Ludmila – Holubová, Markéta: 2008 – *Katalog kramářských tisků*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v. v. i.

Kouba, Jan: 2007 – Lidová duchovní píseň. In: *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. Red. Brouček, Stanislav – Jeřábek, Richard. Praha: Mladá fronta: 481.

Malura, Jan: 2010 – *Písně pobělohorských exulantů (1670–1750)*. Praha: Academia.

Malura, Jan – Kosek, Pavel (eds.): 1999 – *Slaviček rájský. Jan Josef Božan*. Brno: Host.

Malura, Jan – Kosek, Pavel (eds.): 2004 – *Čistý plamen lásky. Výbor z písní pobělohorských exulantů ze Slezska*. Brno: Host – Ostravská univerzita.

Procházková, Jarmila et al.: 2012 – *Vzaty do fonografu. Slovenské a moravské písně v nahrávkách Hynka Bima, Leoše Janáčka a Františky Kyselkové z let 1909–1912*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha – pracoviště Brno.

Ruščin, Peter: 2009 – Pôstne, pohrebné a kajúčne piesne vo vydaniach kancionálov Cithara Sanctorum a Cantus Catholici zo 17. storočia. In: *Lament v hudbe*. Ed. Urbancová, Hana. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV v spolupráci s AEPRESS: 235–265.

Sehnal, Jiří: 1985 – Lidový duchovní zpěv v českých zemích v době klasicismu. *Hudební věda* 22: 248–258.

Slavický, Tomáš: 2008 – Kramářský tisk jako hymnografický pramen – několik poznámek k repertoáru mariánských poutních písní 19. století. In: Holubová, Markéta a kolektiv: *Obrázky ženy v kramářské produkci*. Praha: Etnologický ústav AV ČR: 169–188.

Slavický, Tomáš: 2010 – Staré nové písničky. Brideliova redakce nápěvů mezi předchozí tradicí a následnou recepcí. In: Škarpová, Marie – Kosek, Pavel – Slavický, Tomáš – Bělohávková, Petra (eds.): *Omnibus fiebat omnia. Kontexty života a díla Fridricha Bridelia SJ (1619–1680)*. Antiqua Cuthna 4, Praha: Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Kutná Hora: 168–206.

Smékalová, Kateřina: 2010 – *Sbírka duchovních písní z Vnorov* [online]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Martina Pavlicová. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/145817/ff_b_b1/.

Suppan, Wolfgang: 1975 – Hymnologie und Volksliedforschung. In: *Handbuch des Volksliedes, Band II*. Hrsg. von Brednich, Rolf Wilhelm – Röhrich, Lutz – Suppan, Wolfgang. München: Wilhelm Fink Verlag: 517–525.

Škarpová, Marie: 2006 – *Katalog všech písňových textů Kancionálu českého. Příloha disertační práce Šteyerův Kancionál český – návrh českého hymnografického kánonu* [online]. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Michaela Soleiman pour Hashemi. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/11487/ff_d/.

- Štauberová, Karolína: 2005 – *Lounská rukopisná verze kancionálu Jakuba Kunvaldského z roku 1608* [online]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Stanislav Tesař. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/43190/ff_m/.
- Trojan, Jan: 1980 – *Moravská lidová píseň. Melodika. Harmonika. O harmonické struktuře lidové písně jako rezultátu melodické složky*. Praha: Editio Supraphon.
- Uhlíková, Lucie: 2012 – Písňe z Vnorov v nahrávkách Hynka Bíma a Františky Kyselkové (1911). In: Procházková, Jarmila et al.: *Vzaty do fonografu. Díl I. Studie a zprávy*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, v. v. i.: 127–148.
- Večerková, Eva: 1997 – Národopisné poznámky k cyrilometodějské slavnosti v Brně v roce 1863. *Folia Ethnographica* 31: 67–95.
- Veselská, Jiřina: 1982 – *Soupis kramářských písní ve sbírce Okresního vlastivědného muzea ve Frýdku-Místku*. Frýdek-Místek: OVM.
- Vetterl, Karel – Hrabalová, Olga: 2003 – *Nápěvy lidových písní z Moravy a Slezska a jejich základní melodické typy. Sešit 1*. Brno: Etnologický ústav AV ČR.

Zkratky:

- EÚB – Etnologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha – pracoviště Brno
MZK – Moravská zemská knihovna Brno
MZM – Moravské zemské muzeum Brno
VMO – Vlastivědné muzeum v Olomouci

Transkripční poznámka:

Písňové texty zapsané z ústní tradice cituji podle pramenů včetně zachování rozdílné interpunkce variant téže písně, velkých a malých písmen a nářečních tvarů. Nápěvy v příloze 1 jsou z komparačních důvodů transponovány (a, A). Literární citované doklady transkribuji, interpunkci a velká písmena ponechávám podle originálů, pouze virguli nahrazuji novočesky obvyklou comou. V případě rukopisných kancionálů doplňuji scházející samohláskovou kvantitu. Srov. transkripční pravidla edic písňových textů raného novověku in Malura – Kosek 1999: 312–318; Malura – Kosek 2004: 242–252. Děkuji Doc. Mgr. Pavlu Koskovi, Ph.D. za pomoc a konzultaci.

Příloha 1: Jeden z nápěvových typů písně *Z hlubokosti mé těžkosti* a jeho kontrafakta v ústní tradici počátku 20. století

1908 – *Slyšte o divném zázraku* (Lobodice, A 408/4)

1906 – *Slávo markrabství tohoto* (Vnorovy, A 80/4)

1901 – *Můj mladý život konec má* (Těšínsko, B III 2031)

1901 – *Z hlubokosti mé těžkosti* (Velká nad Veličkou, B III 1013)

1908
Slyš - te o div - ném zá - zra - ku

1906
Slávo mar - kra - bství to - ho - to

1901
Můj mla - dý ži - vot ko - nec má

1901
Z hlu - bo - ko - sti méj těž - ko - sti

Příloha 2: Incipitový seznam písní citovaných ve studii

Ach /ach/ auveh na mé Hoře
Ježíši, drahé jméno Tvé jest krásný stromeček
Kriste, milosrdně pomni na duše Tvých věrných
Můj mladý život konec má
Ó Bože, dej dušičkám všem lehké odpočinutí
Ó Pane Bože z výsosti, uslyš mé volání
Ó Spasitedlná Hostye
Slávo markrabství tohoto, naši zástupcové
Slyšte o divném zázraku, křesťané rozmilí
Smutnou píseň zpívat budu k svému polepšení
Stotisíckrát pozdravené buď Srdce Ježíše
Svatý Crho a Strachoto, naši Patronové
Vím já vám jeden stromeček, je krásná oliva
Z hlubokosti /v/ mé těžkosti volám k tobě, Pane

Contact: PhDr. Věra Frolcová, CSc., Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., pracoviště Brno, Veveří 97, 602 00 Brno, CZ, e-mail: vera.frolcova@iach.cz.